

ÖSTERRIKES ÖKENVANDRING

Av riksdagsman ERIK HAGBERG

FÖRENTA nationerna avslutade första delen av sin sjunde generalförsamling den 21 december för att åter mötas den 24 februari, sedan Eisenhower-administrationen trätt till. En av de sista punkterna på höstsessionens dagordning gällde österrikiska fredsfördraget.

Österrike har alltså icke vunnit inträde i FN, emedan frågan om dess upptagande i församlingen, vilket i och för sig borde vara självklart, att Sovjetunionen sammankopplats med andra inträdesfrågor. Österrike har alltså icke blivit kvitt ockupationen, vilket bort vara lika självklart, emedan de fyra ockupationsmakterna — USA, Sovjet, Storbritannien och Frankrike — ej kunnat enas om den definitiva utformningen av fredsfördraget.

Med en överväldigande majoritet hade emellertid politiska utskottet beslutat att inbjuda Österrikes utrikesminister dr Karl Gruber att närvara i detsamma och ta del i debatten i denna angelägenhet. Den formella grunden för det ovanliga tillvägagångssättet utgjorde ett resolutionsförslag av Brasilien, Libanon, Mexiko och Nederländerna, i vilket riktades en vädjan till de fyra ockupationsmakterna att omsider söka komma till en uppgörelse om Österrike.

Dr Grubers entré i utskottet, som sammanträdde inför fullsatta åhörarläktare, saknade icke en dramatisk touche. Den lilla processionen företräddes av en av FN:s tjänstemän och därefter följde dr Gruber, omgiven av sina närmaste medarbetare. Han fick sig plats anvisad och framför honom placerades en tavla i blått och vitt med ordet Austria. Medlemsstaternas namntavlor äro i svart och vitt.

Den österrikiske utrikesministern — en högre blond typ av sympatisk gestaltning — var givetvis, innan han framträdde, underrättad om förspelet. Sovjet jämte satellitstater hade i utskottet betecknat beslutet att inbjuda honom såsom illegalt och stridande mot FN:s författning. De hade vidare tillkännagivit, att

de icke komme att deltaga i debatt eller votering. De hade tillagt, att de icke ämnade ta någon som helst hänsyn till eventuella beslut i ärendet.

Kunde ord skapa ett fredsfördrag, hade detta varit klart för Österrike dagen därpå. Från alla håll riktades varma vädjanden till ockupationsmakterna att komma överens. Från alla håll underströks det österrikiska folkets oförvållade lidanden sådana som de tecknats i dr Grubers, av en lugn, nästan resignerad saklighet präglade redogörelse inför församlingen.

»Österrikes martyrskap» var ett tema i debatten. »Österrikes Golgatavandring» ett annat, »Österrike ett offer för det kalla kriget» ett tredje.

Från svensk sida gjordes ett inlägg av delegationens fungerande ordförande herr Sandler. Han erinrade om ett ord av Österrikes framlidne förbundskansler Karl Renner, som karakteriserat landets situation efter kriget i följande liknelse.

— Österrike, sade herr Renner, kan liknas vid en liten jolle, som har fyra elefanter ombord. Den gör fåfänga ansträngningar att nå stranden med sin övermäktiga last.

— Vi vet nu, tillade herr Sandler, att tre av elefanterna ingenting har emot att återge jollen dess fulla rörelsefrihet. Men av ena eller andra anledningen vägrar den fjärde att lämna båten. Om man överläte åt denna elefant att stanna kvar på sin sida av jollen, skulle balansen omedelbart gå förlorad. Och så stannar de tre andra elefanterna också kvar ombord.

— I förhoppningen att Österrike skall återvinna sin fulla suveränitet, vilket inte är mer än landet har rätt att kräva, stöder Sverige den föreslagna vädjan till stormakterna, slutade herr Sandler.

Hur många i vårt land besinna egentligen Österrikes tragiska öde? För dess folk ha de tre årtiondena efter 1918 blivit till en nästan obruten kedja av kriser och politiska omvälvningar. De ekonomiska påfrestningarna under 20- och 30-talen med deras massarbetslöshet hemsökte Österrike svårare än flertalet andra länder. År efter år övade hitlerismen sin obarmhärtiga press på landet ända tills det — »övergivet av hela världen», som dr Gruber lugnt konstaterade — i mars 1938 blev det första offret för den nazistiska aggressionen.

Så kom det andra världskriget. De allierades statsmän förklarade högtidligt, att det oskyldigt överfallna Österrike skulle återinsättas i sina fulla suveräna rättigheter. Moskva-deklarationen

av den 1 november 1943 är i detta hänseende otvetydig. Likaså London-deklarationen senare samma år. När kriget var slut, mottog därför det österrikiska folket de allierade arméerna, antingen de kommo från väster eller från öster, som vänner och befriare. Österrikarna kände sig övertygade om att de långa åren av ockupation och osäkerhet nu äntligen skulle avlösas av en bestående period av verklig frihet, en era av säkerhet och fredligt återuppbyggande.

Förutsättningarna för upphävandet av den omedelbart efter kriget säkerligen ofrånkomliga och nödvändiga allierade ockupationen, som dock aldrig var avsedd att bli annat än en tillfällig åtgärd, föreligga sedan länge. Fria val till ett nationellt parlament, bildandet av konstitutionell regering, återställandet av allmän ordning — allt detta genomfördes snart efter 1945.

Icke desto mindre har Österrike behandlats icke såsom de övriga befriade länderna, icke ens på samma sätt som de tidigare fiendeländerna. Det österrikiska folket känner sig grymt besviket i sina förhoppningar. De sju åren av tysk ockupation ha följts av åtta år av en ny trældom. Sju år efter slutet av kriget och nio år efter den högtidligt förbindande Moskvadeklarationen är Österrike alljämt besatt av utländskt krigsfolk. Det anses att omkring 100 000 främmande soldater, av vilka ryssarna ha hälften, stå på österrikisk mark.

Ockupationsmakterna ha delat upp landet i fyra zoner. I den s. k. kontrollöverenskommelsen av den 28 juni 1946 lovade ockupanterna att avlägsna alla restriktioner inom landet i fråga om personlig rörelsefrihet och transport av gods. Men denna frihet är väsentligen formell. Den sättes helt eller delvis ur kraft genom demarkationslinjerna.

Enligt samma kontrollöverenskommelse skulle österrikiska regeringen ha ej blott rättigheten utan ock skyldigheten att upprätthålla lag och ordning i landet. I verkligheten är österrikiska regeringen ur stånd att exempelvis sända polisförstärkningar från den ena delen av Wien till den andra utan att på förhand inhämta tillstånd från resp. ockupationsmakter.

De ekonomiska bördorna av ockupationen hålla på att bli det redan tidigare nästan utarmade landet övermäktiga. Tiotusentals hus, bostäder, hotell o. s. v. ha rekvirerats. Sovjets utnyttjande av landets anläggningar för oljeutvinning betyder årliga förluster av miljoner dollars. Österrike måste använda avsevärda delar av sina magra valutatillgångar för att importera livsmedel samtidigt som

mer än 109 000 hektar av dess bästa jord fortfarande äro konfiskerade.

Ytterligare exempel! Den österrikiska skolungdomen är alltjämt hänvisad till förlegade läroböcker i historia bara därför att de fyra ockupationsmakterna inte kunnat komma överens om hur en moderniserad historiebok skall se ut. Tryckfriheten är grundlagsfästad i Österrike. Icke desto mindre bli såväl inhemska som utländska tryckalster gång på gång föremål för beslag. Brevhemligheten är säkrad i författningen. Icke desto mindre är utrikes korrespondensen — liksom telefontrafiken — föremål för sträng censur.

Ockupationen av landet — som ju aldrig varit i krig med de allierade — beräknas för åren 1945—1951 ha kostat det österrikiska folket omkring 6,4 biljoner schilling enbart i direkta utgifter. Härtill komma de indirekta kostnaderna.

Tidigt under året 1946 föreslog USA i utrikesministerrådet att frågan om ett österrikiskt fredsfördrag skulle tagas upp till avgörande. Först ett år senare förklarade sig Sovjetunionen villig att förhandla. Sedan dess ha 376 fyrmaktsmöten ägt rum i denna fråga, 33 ha hållits i utrikesministerrådet, 85 i österrikiska fredskommissionen och 258 av de s. k. Austrian Treaty Deputies — men alltjämt föreligger intet fredsfördrag.

I en resolution av den 3 november 1948 uppmanade Förenta nationernas tredje generalförsamling ockupationsmakterna att förnya sina ansträngningar att komma överens — men alltjämt föreligger intet fredsfördrag. Den 13 mars i år — genom en egendomlig tillfällighet 14-årsdagen av Hitlers kupp i Wien — föreslogo västmakterna ett, vad man kallade förkortat fredsfördrag för att få en uppgörelse till stånd. Sovjet-regeringen avböjde.

Så sent som i höstas sände västmakterna en ny inbjudan till Sovjetunionen att deltaga i ett möte i frågan i London utsatt till den 29 september. I en svarsnot av den 27 i samma månad svarade Sovjet-regeringen avböjande.

Det avgörande hindret för att en överenskommelse skall kunna komma till stånd synes för ögonblicket Trieste-frågan utgöra. Sovjet har nämligen helt oväntat sammankopplat Trieste med österrikiska fredsfördraget. Från västmakternas sida genmäles, att frågan om Trieste intet har med det österrikiska fördraget att göra. Samma tema varierades av en lång rad talare i FN-debatten. Det tillades, att likaså gärna kunde man sammankoppla Korea-kriget med det österrikiska problemet.

Med den överväldigande majoriteten av 48 röster mot två nedlagda beslöt generalförsamlingen den 20 december att rikta en enträgen vädjan till de fyra stormakterna att träffa en uppgörelse om ett fredsfördrag i syfte att få till stånd ett snabbt avslutande av ockupationen av Österrike och återställandet av dess fulla suveräna rättigheter.

Vad kommer nu att ske? Ryssarna tego under debatten i FN i enlighet med deras deklaration, innan den tog sin början. Ej heller deltog de i voteringen. Från USA:s sida förklarade man sig beredd att förhandla med Sovjet-unionen »again and again and again» för att nå fram till ett fördrag. Storbritannien och Frankrike sade ungefär detsamma.

Å andra sidan saknades inte pessimistiska tonfall. »Det lilla som denna organisation kan göra för att lösa den österrikiska frågan, måste göras», yttrade Australiens representant. »Det enkla faktum att Österrike skall behöva komma till FN med en vädjan om att bli återinsatt i sina fulla suveräna rättigheter, är en dyster illustration till det nuvarande tillståndet i världen», sade Kina. Den kubanske delegaten förklarade att »så länge som Österrike kan producera för ett öres värde, så länge kommer Sovjet att stanna i landet. Sovjet har hållit sig kvar i Österrike dessa sju år endast för att suga ut det.»

Före sin hemresa hade dr Gruber en pressmottagning. Under denna uttryckte han den förhoppningen att den moraliska tyngden i FN-resolutionen skulle visa sig mäktig nog att häva dödläget i frågan och leda till nya förhandlingar.

Givetvis är det också på det moraliska planet, som värdet av resolutionen ligger. Därutöver torde kunna sägas att även för Österrikes folk bör beslutet innebära en uppmuntran att hålla ut i dess tappra kamp för politisk och ekonomisk frihet åt landet — »det oskyldiga offret för sina befriare», som Belgiens representant så riktigt sade under debatten.

(New York i december 1952.)